

V. Theorie bilancí akc. společností.

Vznikly pochybnosti o tom, jsou-li pravidelné výroční bilance akc. společností dle platného novějšího obchodního práva u nás (a v Německu) rozvahami *jmění*, jako bilance závodu jednotlivcova, nebo jsou-li rozvahami pro vyšetření zisku. Většina starších spisovatelů staví se na stanovisko, že i u akc. společností jsou výroční bilance *rozvahami jmění*.⁴⁰⁾ Z odchylných mínění třeba se zmíniti hlavně o theorii *Staubově* a *Rehmově*.

*Staub*⁴¹⁾ uvádí, že »bilance akciových společností nejsou vůbec rozvahami jmění, jež by přebytek aktiv nad dluhy udávaly«, nýbrž že jsou buď rozvahami k účelu *rozdělení zisku*⁴²⁾ (řádné výroční rozvahy) anebo k účelu *rozdělení jmění* (rozvahy likvidační). Strana aktiv totiž mu znamená, »kolik má společnost hodnot rozdělitelných«, strana passiv pak představuje »potřeby« závodu,⁴³⁾ to jest, »kolik hodnot závod potřebuje, má-li prospívati«. Ostatně již prý i vnější stavba rozvah naznačuje, že jde při nich o vyšetření zisku, neboť vyrovnávací konečná jejich položka je výroční zisk, který jest na rozdělitelnou,⁴⁴⁾ a ne konečné čisté jmění, jako při bilancích závodu jednotlivcova.

*Rehm*⁴⁵⁾ třídí bilance vůbec dle *formy* v rozvahy *jmění* a v rozvahy *na zjištění zisku*, dle *účelu* pak na rozvahy zřizované pro *rozdělení jmění* a pro *rozdělení zisku*. Pravidelné

⁴⁰⁾ Tak soudí i *Simon* (Bil., str. 92), *Reisch* a *Kreibig* (Bil. u. St. II., str. 5), *Behrend* (Lehrb., str. 873), *Knappe* (Bil., str. 60) a j.

⁴¹⁾ Kom. (k § 261 pozn. 12—14). — Také *Neukamp*, *Lehmann* a j. — s nimi souhlasí i *Randa* (II., str. 174, pozn. 123 d.) — považují výroční rozvahy akc. spol. za »Gewinnverteilungsbilanzen«.

⁴²⁾ Verteilungsbilanzen.

⁴³⁾ Geschäftserfordernisse.

⁴⁴⁾ *Rehm* (Bil., str. 33) proti tomu uvádí, ač v hlavní věci s ním souhlasí, že by správněji měl *Staub* výroční bilance zvatí rozvahami k účelu *zjištění zisku* (Gewinnermittlungsbilanzen), poněvadž skutečné *rozdělení zisku* v nich vyznačeno není.

⁴⁵⁾ Bil. (str. 2 a násl.).

výroční bilance jsou mu dle formy rozvahami na *zjištění* zisku, dle účelu rozvahami pro *rozdělení* zisku a nikoli rozvahami čistého *jmění*, ač připouští, že mohou nazvány býti *indirektními* rozvahami *jmění*, jsouce zbudovány na prvcích rozvahy *jmění*.⁴⁶⁾ Také *Rehm* se hlavně dovolává té okolnosti, že vyrovnávací položka bilance je výroční *zisk* a nikoli úhrn čistého konečného *jmění*, a mimo to buduje své mínění na některých slovných obrazech v obch. zák. pro ř. N.⁴⁷⁾ a obch. zák. ze 17. pros. 1862.⁴⁸⁾ Dále ukazuje v té příčině na některá věcná ustanovení obch. zák. pro ř. N., na př. volnost aktiva nedocení a na zákaz je přeceniti.⁴⁹⁾ Jemu bilance akciových společností udává *přírost* (resp. *změnu*) *jmění* a ne jeho stav.⁵⁰⁾

*Schulte*⁵¹⁾ považuje bilance akc. společností sice jak za výkazy *jmění* vůbec, tak za výkazy o rentabilitě podniku, ale těžisko klade ve výkaz druhý, a chce, aby se první výkaz (v ocenění, viz dále) řídil dle druhého. Dle něho nemají býti bilance »rozvahami *jmění*«, nýbrž »rozvahami provozovacími.⁵²⁾

Proti uvedeným formálním důvodům *Staubovým* a *Rehmovým* jest opětně poukázati, že bilance akc. společnosti *vykazuje* konečné čisté *jmění* společnosti, ale ve třech položkách: akc.

⁴⁶⁾ Bil. (str. 13. na konci).

⁴⁷⁾ § 261, čís. 5 a 6; § 120 a § 215 a j. (U veřejné společnosti se *zisk z rozvahy vyšetřuje*, při akc. společnosti se *v rozvaze shledá*. V orig. zní první obrat »wird auf Grund der Jahresbilanz ermittelt«, druhý: »ergibt sich nach der jährlichen Bilanz«.

⁴⁸⁾ V obch. zák. se čte v čl. 107, odst. I., v podstatě totéž, jen že tu zní první místo, že se *zisk vyšetří dle inventáře* a bilance.

⁴⁹⁾ § 261, čís. 1. a 2.

⁵⁰⁾ Bil. (str. 5). Rozdíl mezi rozvahou *jmění* a rozvahou *zisku* dá se dle *Rehmy* vyjádřiti názvy: Vermögensstandbilanz a Vermögensveränderungsbilanz. *Simon* (Bil., str. 87) však praví: »Die Bilanz gibt nur ein Augenblicksbild; sie ist kein Bild der Geschäftstätigkeit.«

⁵¹⁾ Bil., str. 7 a sl., Wertans., str. 19 a sl.

⁵²⁾ Wertans., str. 23. Na str. 26 se čte: »Aus den Erwägungen geht hervor, daß die Bewertung der Betriebsgegenstände nach dem Standpunkte der Vermögensbilanz recht unsichere Verhältnisse schafft und nicht einer richtigen Berechnung des Gewinnes entspricht.« Str. 32: »Trotzdem steht das Gesetz (roz. něm. obch. zák.) aber unverkennbar auf dem Standpunkt der Vermögensbilanz und hat aus diesem Grunde eine für die Praxis sehr notwendige präzisere Fassung der Vorschriften vermeiden müssen, da diese nur von dem theoretisch richtigen Standpunkt der Betriebsbilanz aus möglich ist.« — »Rozvaha provozovací je zde v jiném smysle než uvedeno na str. 31.

kapitál, rezervní fond a zisk,⁵³) což se mimo jiné i tím dá vysvětliti, že dva čítanci (akc. kapitál a rezervní fond) jsou buď stáli anebo málo měnivi, i záleží tudíž hlavně na třetím čítanci, a právě samostatnou jeho položkou dodává se mu důrazu. Mimo to lze dodati k *Staubovým* vývodům o »reservandech« na straně passiv rozvahy vykázaných, jimiž se míní dluhy, akc. kapitál a rezervní fond, že lze rozdělití mezi akcionáře i rezervní fond jako zisk, pokud není stanovami nebo zákonem nařízen.

Bilance akciových společností jsou rozvahami *jmění*; souvisí to jednak s jich povahou jako *účtu rozvažného*,⁵⁴) který shrnuje veškeré součásti jmění v jeden výkaz, i s *věcnou* jich povahou. Jsouť bilance obrazem okamžiku, jak správně Simon praví, a výkaz *jmění* nelze si jinak ani představití, kdežto výkazy o *zisku* podávají obraz provozování, obraz obchodování, aby se ukázalo, kde se získalo a kde se ztratilo.

Jimi zjišťuje se právě tak jako u rozvah *jmění* jednotlivců v prvé řadě konečné čisté jmění, byť i na povrchní pohled se zdálo jinak, a zisk dán je *nepřímo* spolu s čistým jměním počátečným, přebytkem bilančních aktiv nad bilančními passivy. Ostatně nelze ani jinak než na podkladě výkazu jmění spolehlivě zisk zjistiti, poněvadž i zisky samostatně vykazované na základě bezprostředních zápisů o nich, jako se děje na účtech výsledkových a na účtě ztráty a zisku v účetnictví podvojném, jen tenkrát mají skutečný reálný podklad, jsou-li zhotoveny ve stálé shodě s výkazem jmění, a zejména ve shodě s konečným výkazem o stavu jmění. Proto také ony přírosty nebo úbytky, které nebyly na účtech majetkových zpozorovány, a ony poklesy neb vzestupy hodnot, které nebyly úmyslně na příslušných účtech

⁵³) *Reisch* a *Kreibig* (Bil. u. St. II., str. 5) nazývají je Komponenten des schließlichen Reinvermögens; též *Seidler* (Zeitschr. f. V., 1901, str. 64). — *Reisch* a *Kreibig* na též místě správně k *Staubově* teorii připomínají, že není nijakou zvláštností bilance akc. společnosti okolnost, že »vřadění akc. kapitálu mezi účty rezerv nebo mezi passiva zároveň má reellní účinek, že náležitý díl aktiv, provozem získaných, se vyloučí z rozdělení mezi akcionáře« (str. 608); neboť i soukromý podnikatel rovněž napořád jen rozdíl mezi *počátečným* jměním [t. j. původním jměním ryzím + zisk z let předešlých (= rezervní fond)] a *konečným* čistým jměním jako zisk běžného období označuje a při opatrné správě také jen tento zisk označí jako pohotový pro spotřebu (consumativ verfügar — verteilbar).

⁵⁴) A správné pochopení bilance vyžaduje, aby dbalo se jejího významu v soustavě účetní. To i *Rehm* uznává (Bil., str. V.), pravě: »Alle Ausführungen gipfeln in der Erkenntnis, daß diejenige Auslegung der Bilanzrechtsätze der Wahrheit am nächsten kommt, welche das Wesen derselben in erster Linie nicht wirtschaftlich oder gar juristisch, sondern buchführungstechnisch zu erklären sucht«.

majetkových zaúčtovány, jako na př. často se nedbá změň hodnot stálých investicí závodních: pozemků, budov a j., nebudou vykázány na účtě ztráty a zisku.⁵⁵⁾

Na této zásadě nemění ničeho skutečnost, že právě tento výkaz jmění podléhá jistým vlivům, i že není zjištěný obnos výsledného čistého jmění veličinou přesně určitou. Lze totiž při odhadu hodnot závěrných aktiv a při určování jich cen zaujati různá stanoviska, a tu jest hledati původ toho, že se mluví o různých druzích rozvah jmění dle jich účelu (*Rehm*). A právě obch. zák. něm. posunul tuto otázku v popředí tím, že liší zásadně při oceňování dvojí druh aktiv: zařízení provozovací a aktiva oběžná, a vyslovuje jakousi stabilitu hodnot u prvnějších, čímž zabarvuje se bilance nepokrytě ve smyslu rozvahy jmění, za účelem zjištění zisku zřizované.⁵⁶⁾

Ale přes to jest trvati na tom, že pravidelná výroční bilance jest jen jedna, a není tudíž přípustno, aby týž podnik zřizovati mohl k témuž dni dvě bilance, jednu snad pro zjištění rozdělitelného zisku, druhou pro zjištění čistého jmění vůbec. Jsou-li možna subjektivní hlediska při oceňování hodnot pro výroční rozvalu, není tím ještě dána volnost, v témž případě zřizovati rozvalu dle různých hledisk, nýbrž rozhodnutím pro náhled jeden stávají se ostatní hlediska bezpředmětnými. A totéž platí i o zásadách vyřčených v obch. zák. pro ř. N.; rozhodl-li se zákon pro jedno určité stanovisko o odhadu hodnot pro rozvalu, vyloučil zároveň ostatní způsoby oceňovací pro ten který určitý případ.⁵⁷⁾ Ba není ani správným postupem, který doporučuje *Seidler*,⁵⁸⁾ aby totiž součásti jmění provozovacího oceňovaly se jinak při rozvaze pro vyšetření zisku zřizované a jinak pro výkaz jmění vůbec. (Viz o tom dále.)

⁵⁵⁾ *Seidler* (Zeitschr. f. V., 1905, str. 413) praví: Die Bewertungsweise der Vermögensobjekte erscheint uns demnach als eine Reflexwirkung der Berechnung des Reingewinnes.

⁵⁶⁾ *Seidler* (tamtéž, str. 413) dí: Der Bilanzkonto ist daher in einem viel weitergehenden Sinne Verteilungsbilanz, als es bisher von der Theorie des deutschen Handelsrechtes angenommen wurde.

⁵⁷⁾ Není tedy správné, praví-li *Keybner* (Zeitschr. f. d. g. H., sv. 48, str. 512): »Somit ergeben sich für die Aktiengesellschaften drei Bilanzen, von denen keine der anderen den Vorwurf der Unrichtigkeit machen kann, denn jede hat Gesetze für sich.« (Keybner míní tím pravidelnou výroční bilanci, bilanci pro likvidaci a konkurs a bilanci pro předpis daně). Dobře připomíná *Knappe* (Bil., str. 68), že likvidační bilance jest jen předběžný nástin v určitých případech. Také rozvalu pro výměr daně zřizovanou nelze považovati za zvláštní rozvalu, která by měla nějaký právní význam mimo obor finančně technický.

⁵⁸⁾ Zeitschr. f. V., 1905, str. 400 a násl.

Úhrnný úsudek o výročních bilancích akc. společností jest tudíž ten: jsou rozvahami jmění, na jichž podkladě zisk se shledá,⁵⁹⁾ ale přijetím určitého stanoviska při oceňování různých součástí jmění státi se mohou rozvahami jmění pro zjištění zisku,⁶⁰⁾ leč v tom kterém případě jest přípustna pravidelná výroční bilance jen jedna.⁶¹⁾

⁵⁹⁾ Reisch a Krcibig (Bil. u. St., str. 263) praví o bilancích: „...haben einen Doppelzweck, einerseits die Vermögenslage, andererseits auch den erzielten Erfolg richtig darzustellen.“

⁶⁰⁾ Aby se mohla bilance považovati za úplný sepis všech jednotlivých realizovatelných součástek majtkových a tudíž za úplný a přesný výkaz zisku, který v ní vyrovnávací položkou dochází výrazu, musil by se vzítí zřetel v nich i na realizační hodnoty jmění kmenového. Seidler praví (ibid., str. 415). „Die Gleichung, auf welcher die Selbstsaldierung des Bilanzkontos beruht, würde dann lauten: Anfängliches Vermögen + Reinvermögen + Zuwachs des Stammvermögens = Schließliches Vermögen. Erst eine so geartete Bilanz wäre ein vollständiges Inventar der einzelnen realisierbaren Vermögensobjekte der Gesellschaft, als welches Rehm die Bilanz schon gegenwärtig im Sinne des deutschen Handelsgesetzbuches angesehen wissen will.“

⁶¹⁾ Dříve vydávaly některé dráhy v Německu (Simon, Bil. str. 409, Behrend, Lehrb. str. 873) t. ř. „bilance provozovací“, kteréž byly jakési splynuliny zkomolené bilance jmění a ročních příjmů a vydání. Věc vyvinula se asi tím způsobem, že u dráh pevný kapitál (trať, stavby) i movitá zařízení provozovací se udržují opravami a náhradními investicemi stále na téže výši a odpovídávají právě obnosu akciového kapitálu, tak že nezdá se výroční výkaz o tomto stálém jmění společnosti nutným. Stavil se proto rozdužený dle jednotlivých účtů přehled příjmů a vydání pokladních, kterýž udal, pokud obsahoval jen ryzí příjmy a výdaje provozovací, nikoli příjmy a výdaje za investice, konečným zůstatkem pokladním výsledný výroční provozovací zisk. Tento účet byl by však spíše účtem ztráty a zisku, než „rozvahou“. Ale vřadováním do tohoto přehledu některých položek bilančních stal se výkaz spleťtým a nesrozumitelným, a byl právem se všech stran zavrhován. Nyní vydávají dráhy při výroční závěře správné rozvahy jmění a účet ztráty a zisku (účet provozovací).